

Політичні інститути та процеси

УДК 323.1

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15334030>

**Інституційна спроможність Меджлісу кримськотатарського народу:
суспільно-політичний вимір**

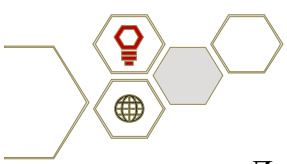
Барієв Ескендер Енверович

Аспірант кафедри політичних наук,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3738-1414>

Прийнято: 19.04.2025 | Опубліковано: 29.04.2025

***Анотація.** Метою статті є комплексний аналіз інституційної спроможності Меджлісу кримськотатарського народу в контексті його здатності зберігати політичну суб'єктність, легітимність і ефективність у складних умовах тимчасової окупації Криму, репресій та вимушеного вигнання. Автор прагне виявити ключові механізми, що забезпечують стійкість цієї інституції, зокрема елементи самоорганізації, мережевої взаємодії, міжнародної адвокації та участі в публічній політиці.*

Методологічну основу дослідження становить інституційний підхід у поєднанні з теоріями політичної суб'єктності, правового визнання та ненасильницького спротиву. Автор спирається на контент-аналіз наукових і правозахисних джерел, вивчення нормативної бази, а також на порівняльне дослідження практик участі Меджлісу у внутрішньоукраїнському й міжнародному політичному процесі. Значну увагу приділено інтерпретації практик самоорганізації як чинника виживання в умовах репресій.

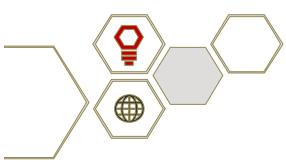

Доведено, що Меджліс кримськотатарського народу функціонує як політичний суб'єкт, спроможний впливати на формування державної політики, формувати публічну легітимність через Курултай, брати участь у міжнародних форумах і розбудовувати транскордонні коаліції.

У статті наголошено, що Меджліс кримськотатарського народу вдало поєднує елементи традиційного самоврядування з сучасними механізмами політичної легітимації, особливо в умовах гібридної війни. Попри спроби РФ дискредитувати представницький орган через інформаційні атаки та створення маріонеткових структур, Меджліс кримськотатарського народу зберіг моральний авторитет і легітимність. Це стало можливим завдяки гнучкості інституційної структури, адаптивності до нових викликів і послідовній комунікаційній стратегії.

Підкреслено, що інституційна спроможність Меджлісу є результатом цілеспрямованої стратегії самопозиціювання, внутрішньої демократичності та мережевої мобільності. Вона забезпечує не лише збереження ідентичності народу, а й створює умови для активної участі у формуванні політики деокупації Криму. Досвід Меджлісу може бути використаний для розробки моделей представництва інших спільнот, що перебувають під тиском репресивних режимів.

Ключові слова: *Меджліс кримськотатарського народу, політична суб'єктність, ненасильницький спротив, інституційна спроможність, представницька демократія, культурна ідентичність, тимчасова окупація, гібридна війна.*

Institutional Capacity of the Mejlis of the Crimean Tatar People: Socio-Political Dimension

Bariiev Eskender Enverovych

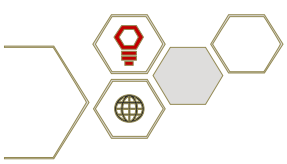
PhD student at the Department of Political Science,
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3738-1414>

Abstract. *The purpose of the article is to provide a comprehensive analysis of the institutional capacity of the Mejlis of the Crimean Tatar people in the context of its ability to maintain political subjectivity, legitimacy and effectiveness in the difficult conditions of the temporary occupation of Crimea, repression and forced exile. The author seeks to identify the key mechanisms that ensure the sustainability of this institution, including elements of self-organisation, networking, international advocacy and participation in public policy.*

The methodological basis of the study is an institutional approach combined with theories of political subjectivity, legal recognition and non-violent resistance. The author relies on the content analysis of scientific and human rights sources, the study of the regulatory framework, as well as a comparative study of the practices of the Mejlis' participation in the domestic and international political process. Considerable attention is paid to the interpretation of self-organisation practices as a factor of survival in the face of repression.

It is proved that the Mejlis of the Crimean Tatar people functions as a political entity capable of influencing the formation of state policy, forming public legitimacy through the Kurultai, participating in international forums and building cross-border coalitions.

The article emphasises that the Mejlis of the Crimean Tatar people successfully combines elements of traditional self-government with modern mechanisms of political legitimation, especially in the context of a hybrid war. Despite Russia's attempts to discredit the representative body through information attacks and the creation of

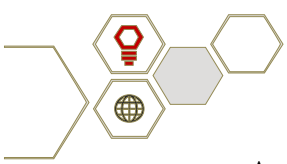
puppet structures, the Mejlis of the Crimean Tatar people has retained its moral authority and legitimacy. This became possible due to the flexibility of the institutional structure, adaptability to new challenges and a consistent communication strategy.

It is emphasised that the institutional capacity of the Mejlis is the result of a targeted strategy of self-positioning, internal democracy and network mobility. It ensures not only the preservation of the identity of the people, but also creates conditions for active participation in shaping the policy of de-occupation of Crimea. The experience of the Mejlis can be used to develop models of representation for other communities under pressure from repressive regimes.

Keywords: *Mejlis of the Crimean Tatar people, political subjectivity, nonviolent resistance, institutional capacity, representative democracy, cultural identity, temporary occupation, hybrid war.*

Постановка проблеми. Проблематика інституційної спроможності представницьких органів корінних народів набуває особливої актуальності в умовах війни, спроб анексії та тимчасової окупації. У випадку Меджлісу кримськотатарського народу йдеться не лише про збереження етнополітичної ідентичності, а й про забезпечення дієвого представництва, політичної мобілізації та взаємодії з державними й міжнародними інституціями. Відсутність повного правового визнання, постійний тиск з боку окупаційної влади та обмеженість у доступі до рідної території створюють специфічні виклики для функціонування інституції, яка, попри всі перешкоди, зберігає впливовість та суб'єктність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед ключових авторів, що досліджували проблематику кримськотатарського національного представництва є Антонюк О. [1], Бабін Б. [2][3], Іващенко А. [7], Войналович В., Єленський В., Калакура О., Котигоренко В., Кулик В., Ніколаєць Ю., Поліщук Ю., Рябчук М. [8], Крупський І. [9], Джемільєв М. [10], Фараносова М. [14], Юксель Г. [15][16], Berzins A. [18], Schmidt V. [19], Czapliński Wł., Dębski Sł., Tarnogórski R., Wierczyńska K. [20] та ін.

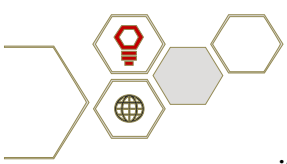

Автори праць аналізують правові, інформаційні, етнополітичні та комунікаційні аспекти становища кримських татар у контексті тимчасової окупації Криму, однак питання інституційної спроможності Меджлісу як комплексної політичної структури досі залишається фрагментарно висвітленим.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри зростання уваги наукової спільноти до питань кримськотатарського національного представництва, низка складових інституційної спроможності Меджлісу кримськотатарського народу залишається недостатньо дослідженою. Передусім це стосується аналізу Меджлісу як політичного суб'єкта у вигнанні, здатного забезпечувати стійкість політичної легітимності, мобілізаційну здатність і стратегічну адаптивність в умовах тривалого тиску окупаційної влади.

Попередні дослідження здебільшого акцентували увагу на правовому статусі Меджлісу та факторах зовнішнього середовища, залишаючи поза аналітичним полем вивчення внутрішніх механізмів самоорганізації, цифрової дипломатії, мережевої мобільності та новітніх форматів делегованого представництва. У межах цього дослідження розширено наукове уявлення про інституційну спроможність Меджлісу кримськотатарського народу шляхом комплексного аналізу структурних, комунікаційних та організаційних чинників його життєздатності. Особливий акцент робиться на дослідженні того, яким чином гнучкі форми горизонтального управління, використання інструментів цифрової комунікації, стратегічна мережевість і інклюзивні практики представництва забезпечують збереження політичної суб'єктності у відриві від контрольованої території.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завданням статті є виявлення та аналіз ключових чинників, що забезпечують інституційну спроможність Меджлісу кримськотатарського народу в умовах тимчасової окупації Криму, політичного тиску та вигнання. У межах цього завдання передбачається дослідити, яким чином поєднання традиційних форм самоорганізації, механізмів делегованого представництва, міжнародної

адвокації та участі в публічній політиці дозволяє Меджлісу зберігати політичну суб'єктність, адаптивність і легітимність.

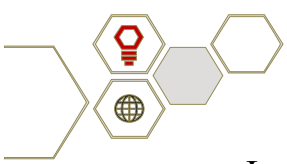
Виклад основного матеріалу дослідження. Інституційна спроможність Меджлісу кримськотатарського народу є складним та багатовимірним феноменом, що поєднує елементи традиційного самоврядування з сучасними підходами до делегування повноважень, організації представництва та легітимації впливу в політичному просторі. Меджліс кримськотатарського народу виступає не лише як орган символічного представництва, а як реально функціонуюча структура з повноцінними атрибутами політичного суб'єкта.

Як зазначає В. Шмідт, інституційна спроможність охоплює не лише формальні структури, але й якість процесів прийняття рішень, включаючи їх ефективність, підзвітність, інклюзивність та відкритість до консультацій з громадськістю [19].

Інституційна спроможність безпосередньо пов'язана з проблематикою правової суб'єктності. Хоча в правовому полі Російської Федерації Меджліс кримськотатарського народу є «екстремістською організацією», в Україні він наділений певним ступенем правової легітимності, що закріплено як у національному законодавстві, так і в усталеній практиці співпраці з органами виконавчої влади.

Ефективність ухвалення рішень визначається як процедурною структурованістю, так і соціальною прийнятністю рішень для більшості членів. Меджліс кримськотатарського народу дотримується принципів колегіальності, прозорості та публічності в ухваленні ключових політичних кроків, що дозволяє зберігати високий рівень довіри всередині спільноти.

Водночас інституційна спроможність Меджлісу стикається з низкою обмежень: криміналізація з боку РФ, репресивний тиск на активістів, обмеження свободи зібрань і слова. Ці фактори вимагають нових інструментів легітимації, зокрема через міжнародні правові інститути та цифрові платформи. Відтак, спроможність органу дедалі більше залежить від гнучкості, мобільності та мережевої організації [14].

Інституційна спроможність Меджлісу являє собою динамічне явище, що поєднує елементи традиційного устрою з сучасними підходами, внутрішню здатність до самоорганізації з прагненням до зовнішнього визнання, а також практики ненасильницького спротиву з інструментами політичної дипломатії. Попри політичну нестабільність, цей процес розбудови ґрунтується на глибоко вкорінених засадах національної ідентичності, чіткій структурній побудові та живій колективній пам'яті.

Самоорганізація виступає однією з ключових характеристик інституційної діяльності представницьких органів корінних народів, зокрема Меджлісу кримськотатарського народу. В умовах відсутності належного правового статусу та офіційного визнання в окремих історичних періодах, Меджліс кримськотатарського народу формував механізми самоорганізації як засіб легітимації свого впливу. Такий підхід дозволив структурі не лише зберегти політичну суб'єктність, а й активно впливати на внутрішні процеси в кримськотатарському середовищі [4].

Модель самоорганізації Меджлісу ґрунтується на принципах горизонтальної координації, суспільної легітимності та делегованого представництва. На відміну від централізованих державних інституцій, Меджліс кримськотатарського народу інтегрує представників місцевих громад через інститут Курултаю, який функціонує як виразник колективної політичної волі. Така структура сприяє укріпленню внутрішнього громадського консенсусу та підвищує ефективність координації дій у межах спільноти.

Практики самоорганізації охоплюють не лише політичну, а й соціокультурну сферу. Завдяки цьому вдалось утвердити базові елементи національної ідентичності у вигнанні та підтримати її відтворення в умовах переселення.

Успішним кейсом вважається створення Кримськотатарського ресурсного центру, який об'єднав експертну, правозахисну та медійну складові. Цей центр став не лише інформаційним вузлом, а й платформою стратегічного планування

дій в умовах нових викликів. Його діяльність свідчить про трансформацію практик самоорганізації у більш формалізовані та інституалізовані форми [12].

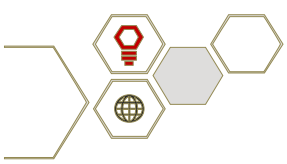
Крім того, прикладом вдалого функціонування самоорганізації є участь Меджлісу у роботі міжнародних форумів та асамблей корінних народів. Попри політичну ізоляцію, структура вибудовує канали комунікації із глобальними акторами, формуючи коаліції солідарності. Це вказує на здатність до стратегічного самопозиціонування та транснаціональної взаємодії [6].

Функціонування на засадах самоорганізації забезпечує високий рівень адаптації до нестабільного середовища. У випадках, коли інші етнічні органи припиняють діяльність через репресії, Меджліс кримськотатарського народу зберігає мобілізаційний потенціал, що зумовлено не лише внутрішньою структурою, а й культурною традицією спротиву.

Досвід Меджлісу демонструє, що самоорганізація – це не лише форма виживання в умовах тиску, але й платформа для розвитку і розширення впливу. Інституція, яка базується на самоорганізації, є менш залежною від політичної кон'юнктури. Вона здатна функціонувати автономно, підтримуючи сталість політичного проєкту [4].

Інституційна спроможність Меджлісу також реалізується через участь у процесах формування публічної політики, зокрема в питаннях реінтеграції тимчасово окупованих територій. Члени Меджлісу активно беруть участь у розробці нормативно-правових актів, стратегій та програм, що враховують специфіку кримськотатарського народу як корінного. Це посилює не лише представництво, але й формує рамку співпраці з державними органами на рівні розробки політик [13].

До 2014 року участь Меджлісу в політичному житті України вирізнялася послідовним прагненням до інтеграції в національні механізми ухвалення рішень. Це свідчило не лише про політичну лояльність, а й про інституційну спроможність представляти інтереси кримськотатарського народу в рамках загальнодержавного політичного процесу. Виявом цього є залучення

представників Меджлісу до роботи у Верховній Раді України, структурах виконавчої влади та на офіційних консультативно-дорадчих майданчиках.

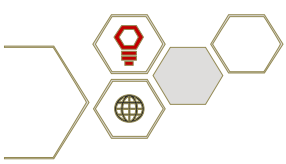
Після спроби анексії Криму в 2014 році багато кримських татар були змушені покинути півострів через переслідування, а деяким, включаючи Мустафу Джемілева та Рефата Чубарова, російська влада заборонила в'їзд до Криму. Ці дії свідчать про цілеспрямовану політику знищення представницького органу корінного кримськотатарського народу – Меджлісу [17].

У відповідь Меджліс активізував кампанію міжнародної солідарності, що охоплювала участь у діяльності ООН, комунікацію з парламентарями різних країн і взаємодію з правозахисними інституціями. Сам факт заборони його діяльності було використано як аргумент у викритті системних порушень прав людини, що лягло в основу численних звітів і аналітичних документів для міжнародних партнерів. Це сприяло збереженню питання деокупації Криму в центрі уваги світової політичної спільноти.

Спроби російської влади створити альтернативні, лояльні структури «місцевого самоврядування» серед кримських татар не набули легітимності в очах громадськості. Такі штучні утворення не мали історичної тяглості, не були сформовані демократичним шляхом і сприймалися як інструменти маніпуляції. Натомість тіньова, неформальна присутність Меджлісу в Криму залишалася джерелом морального авторитету.

Діяльність Меджлісу в умовах вигнання справила відчутний вплив на внутрішньополітичний порядок денний України, актуалізувавши потребу у законодавчому закріпленні його статусу. Ухвалення Закону України «Про корінні народи України» стало ключовим етапом цього процесу, офіційно визнавши за Меджлісом право на політичне представництво. Це рішення зміцнило інституційну позицію Меджлісу як органу національного самоврядування навіть за межами тимчасово окупованого Криму [11].

Ключовим викликом залишалася відсутність безпосереднього доступу до мешканців тимчасово окупованого Криму, що ускладнювало процес обговорення й ухвалення рішень. Проте мережі самоорганізованих громад та

електронні платформи частково компенсували цю прогалину. Також важливим стало збереження архівів, баз даних, політичної пам'яті, які дозволяли відстежувати тяглість рішень Меджлісу [15].

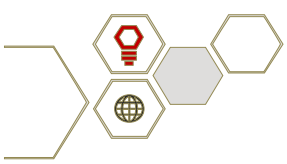
Незважаючи на тиск, структура Меджлісу демонструвала високу інституційну гнучкість, зберігаючи принципи колегіального управління і представництва. Регулярне скликання Курултаю, попри обмежені ресурси, дозволяло зберігати елемент легітимної внутрішньої демократії. Це зміцнювало довіру до Меджлісу як до політичного суб'єкта.

Участь представників Меджлісу у складі державних і громадських інституцій України сприяла впровадженню «кримської» проблематики в національну політичну повістку. Разом з тим, незважаючи на те, що через Комітет Верховної Ради у справах прав людини, а також Уповноваженого з прав кримськотатарського народу, вдалося досягти певного рівня адвокації, брак координації з окремими урядовими структурами залишався проблемою [10].

В умовах гібридної війни Меджліс кримськотатарського народу стикався з ризиком дискредитації через російські інформаційні операції, спрямовані на зниження його довіри. Пропагандистські матеріали намагалися створити образ «зарубіжного проєкту», відірваного від реалій півострова. У відповідь було вжито заходів зі створення прозорих каналів комунікації, базованих на принципах відкритості та підзвітності [16].

Таким чином, в умовах тимчасової окупації та політичних репресій, Меджліс кримськотатарського народу продемонстрував високу адаптивність, здатність зберігати легітимність і ефективно репрезентувати інтереси кримськотатарського народу. Попри неможливість здійснювати безпосередній вплив на події в тимчасово окупованому Криму, він зумів зберегти статус політичного та морального авторитету. Обрана стратегія спротиву підкреслює значущість не лише юридичного визнання, а й глибокої довіри з боку власної спільноти.

Висновки. Інституційна спроможність Меджлісу кримськотатарського народу є динамічним і багатовимірним феноменом, який забезпечується

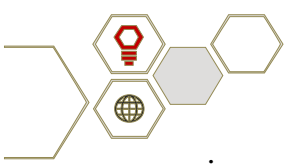
поєднанням традиційних елементів національного самоврядування з сучасними механізмами політичної участі, міжнародної адвокації та мережевої мобілізації. Незважаючи на умови вигнання, політичного тиску та репресій, Меджліс зберіг здатність до внутрішньої самоорганізації, підтримки політичної легітимності та участі у формуванні державної політики, що свідчить про його життєздатність як політичного інституту.

Особливу роль у зміцненні інституційної спроможності відіграють принципи колегіальності, відкритості, делегованого представництва та гнучкої комунікації. Збереження морального авторитету, ефективне позиціонування у міжнародному просторі та створення альтернативних платформ впливу підтверджують здатність Меджлісу виконувати функції політичного лідера у контексті деокупації. Така модель може бути прикладом для інших корінних народів, що перебувають під поневоленням авторитарних режимів.

Перспективи подальших досліджень полягають у глибшому аналізі практичної взаємодії Меджлісу з міжнародними інституціями, дослідженні інструментів цифрового представництва в умовах тимчасової окупації, а також у порівняльному аналізі моделей самоорганізації інших представницьких органів корінних народів.

Список використаних джерел

1. Антонюк О. В. Основи етнополітики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ, 2005. 432 с.
2. Бабін Б. Замах на анексію Криму та міжнародна правова практика. Право України. 2020. № 2000/11. С. 40. URL: <https://doi.org/10.33498/louu-2020-11-040>.
3. Бабін Б. Міжнародно-правові аспекти реінтеграції територій. Право України. 2020. № 2020/12. С. 63. URL: <https://doi.org/10.33498/louu-2020-12-063>.
4. Барієв Е. Меджліс кримськотатарського народу: від національного самоврядування до міжнародного впливу. Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання

соціально-політичних дисциплін. 2024. Т. 22, № 36. С. 136–145. URL: <https://doi.org/10.31392/udu-nc.series22.2024.36.15>

5. Виклики та загрози гуманітарній безпеці Української Держави: зб. науково-експертних матеріалів. Серія «Гуманітарний розвиток». Київ: НІСД, 2015. Вип. 4. URL: <https://niss.gov.ua/publikacii/materiali-kruglikh-stoliv-konferenciiv/viklikita-zagrozi-gumanitarniy-bezpeci-ukrainskoi>

6. Ескендер Барієв виступив на 21 сесії Постійного форуму ООН з питань корінних народів - Кримськотатарський Ресурсний Центр. Кримськотатарський Ресурсний Центр. URL: <https://ctrcenter.org/uk/media/611-3>

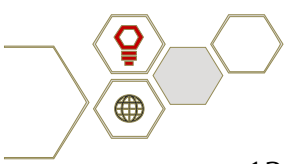
7. Іващенко А. Крим і європейська безпека: зв'язок, вплив, перспективи. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського. 2024. С. 23–30. URL: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2023-3-79/23-30>.

8. Ієрархія цінностей населення Сходу та Півдня України: етнополітичний аспект в умовах російської агресії : моногр. / авт. кол.: В. А. Войналович (кер., наук. ред.), В. Є. Єленський, О. Я. Калакура, В. О. Котигоренко, В. М. Кулик, Ю. О. Ніколаєць, Ю. М. Поліщук, М. Ю. Рябчук. Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 344 с.

9. Крупський І. Пропагандистсько-маніпуляційна діяльність російського телебачення як чинник розпалювання міждержавної ворожнечі. Теле- та радіожурналістика. 2015. Вип. 14. С. 179–187.

10. Припинити просити, почати вимагати. Правозахисник і політв'язень Мустафа Джемільєв про рідний Крим, 15 років в'язниці й «український буржуазний націоналізм». The Ukrainians. URL: <https://theukrainians.org/mustafa-dzhemiliev-crimea>

11. Про корінні народи України : Закон України від 01.07.2021 № 1616-IX : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text>

12. Про КРЦ - кримськотатарський ресурсний центр. Кримськотатарський Ресурсний Центр.

URL: <https://ctrcenter.org/uk/about/pro-krcz>

13. Стратегічний форум «Майбутнє Криму»: напрацювання рішень для деокупації та реінтеграції півострова - Кримськотатарський Ресурсний Центр. Кримськотатарський Ресурсний Центр. URL: <https://ctrcenter.org/uk/strategichnyj-forum-majbutnye-krymu-napracyuvannya-rishen-dlya-deokupacziyi-ta-reintegracziyi-pivostrova>

14. Фараносова М. Репресивна політика російської окупаційної влади щодо кримських татар (2014–2020 рр.). Київ, 2021. 48 с. URL: <https://kman.kyiv.ua/wp-content/uploads/2021/08/man-faranosova-ost.pdf>

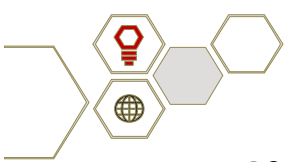
15. Юксель Г. З. Інформаційно-організаційна діяльність Меджлісу кримськотатарського народу у період окупації Криму (2014–2021). Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Сер.: Філологія. Соціальні комунікації. 2021. Т. 32 (71). № 6. С.199–203.

16. Юксель Г. З. Кримська інформаційно-медійна парадигма у контексті окупації півострова (лютий 2014 – лютий 2022 рр.): Трансформація медійної сфери та інформаційна політика України: моногр. Київ: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк». 2023. 564 с. ISBN 978-617-8043-59-9.

17. Як окупаційна влада переслідує Меджліс кримськотатарського народу кримськотатарського народу? - Кримськотатарський Ресурсний Центр. Кримськотатарський Ресурсний Центр. URL: <https://ctrcenter.org/uk/analytics/yak-okupaczijna-vlada-peresliduye-medzhlis-krymskotatarskogo-narodu>

18. Berzins A. (2014). Russia's new generation warfare in Ukraine: implications for Latvian defence policy. The Center for Security and Strategic Research at National Defence Academy of Latvia, № 2, pp. 1–13.

19. Schmidt V. A. Discursive institutionalism: the explanatory power of ideas and discourse. Annual review of political science. 2008. Т. 11, № 1. С. 303–326. URL: <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.11.060606.135342>

20. The Case of Crimea's Annexation under International Law (2017), Wł. Czapliński, Sł. Dębski, R. Tarnogórski and K. Wierczyńska (eds.), Warsaw : Wydawnictwo Naukowe Scholar. 356 p.